

Magdalena Szydłowska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Paulina Szczepańska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Między powinnościami i społecznymi uwikłaniami. Analiza mediów w serialu *Ranczo*

Between duties and social entanglements. Media analysis in the series *Ranczo*

Abstract

The article focuses on the analysis of the media presented in the television production – the series *Ranczo*. The series, designated as a format having specific mechanism of self-description of culture is referred to as „Polish production of all time”. The local press, radio and television is analyzed in sequence. Their development and character are presented. Attention was also paid to their role in the local community life. The basic terms necessary for this type of analysis are also explained.

Keywords

media, local media, journalism, series

Abstrakt

Artykuł koncentruje się na analizie mediów przedstawionych w produkcji telewizyjnej – w serialu *Ranczo*. Serial, który nosi znamiona swoistego mechanizmu samoopisu kultury, określa się mianem „polskiej produkcji wszechczasów”. Analizie poddano kolejno lokalną prasę, radio i telewizję. Przybliżono ich rozwój i charakter. Zwrócono także uwagę na ich rolę w życiu społeczności lokalnej. Wyjaśnione zostały także podstawowe pojęcia, niezbędne przy tego typu analizie.

Słowa kluczowe

media, media lokalne, dziennikarstwo, serial

Wstęp

Inspiracją do niniejszych rozważań jest obraz mediów przedstawiony w serialu *Ranczo*, w reżyserii Wojciecha Adamczyka. Mają one w przewadze obywatelski charakter lub do takowego aspirują. Media, a także dziennikarze z nimi związani stanowią symptomatyczną replikę współczesnej rzeczywistości¹. Analogicznie zresztą jak sam serial, który nosi znamiona swoistego mechanizmu samoopisu kultury². Jest w pewnym sensie zwierciadłem odbijającym współczesne funkcjonowanie społeczeństwa w zmediatyzowanym świecie. Jest to *licentia poetica* twórców, jednak środowiskowo reprezentacyjna. *Ranczo* określa się mianem „polskiej produkcji wszech czasów”, przez dziesięć sezonów, powstało łącznie 130 odcinków, które miały tego samego reżysera i niemal tę samą ekipę realizatorów i aktorów. Ten obyczajowo-komediowy serial emitowany był od 5 marca 2006 roku do 27 listopada 2016 roku na antenie TVP I. Początkowo zaplanowano realizację czterech sezonów, jednak popularność sprawiła, że producenci zdecydowali o kontynuacji. Po dwuletniej przerwie, która rozpoczęła się w 2009 roku, wyemitowano kolejny, 5 sezon. Wyprodukowano także pełnometrażowy film *Ranczo Wilkowyje* oraz spin-off *Ławeczka w Unii* związany z dziesięcioleciem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej³. Reżyser Wojciech Adamczyk interesująco konstatuje: „Porównując to z praktyką filmu fabularnego, który trwa standardowo dziewięćdziesiąt minut, to tak, jakbym przez te lata zrobił sześćdziesiąt pięć filmów fabularnych”⁴. W przygotowaniu jest kontynuacja serialu – *Ranczo. Zemsta wiem*. Ma to być również film pełnometrażowy, zdjęcia rozpoczęły się w 2021 roku⁵.

Dekada realizacji produkcji jest niemal synchroniczna w stosunku do metamorfozy rynku medialnego. Z uwagi na tryb realizacji występuje pewne przesunięcie czasowe.

Autorki analizują wszystkie odcinki serialu pod kątem obecności problematyki medialnej, podejmą próbę scharakteryzowania mediów w nim opisanych, definiują także podstawowe pojęcia.

¹ Łącznikiem pomiędzy wszystkimi dziesięcioma seriami *Rancza* jest też osoba scenarzysty, Roberta Bruttera (prawdziwe nazwisko: Andrzej Grembowicz – wieloletni wicedyrektor Biura Informacyjnego Kancelarii Sejmu, co wiązało się z pisaniem przemówień dla kilku marszałków), Ł. Demby, *Polska Wojciecha Adamczyka: Ranczo i Dziewczyny ze Lwowa*, „Czas Kultury”, 1/2018, s. 99.

² Tamże; A. Niedek, I. Nyc, „*Ranczo*” na żywo, „Wprost” 19/2009, s. 80.

³ E. Piotrowska, M. Lipecka, „*Ranczo*”. *Kulisy serialu wszech czasów*, Warszawa 2016, s. 65.

⁴ Ł. Demby, dz. cyt., s. 98.

⁵ K. Połaski, „*Ranczo. Zemsta wiem*”. *Scenariusz do filmowej kontynuacji „Rancza” gotowy! Powstanie też nowy sezon serialu? Kto zastąpi Pawła Królikowskiego w roli Kusego?*, „Telemagazyn” z 3.06.2021 r., <https://www.telemagazyn.pl/artykuly/ranczo-zemsta-wiedz-m-scenariusz-do-filmowej-kontynuacji-rancza-gotowy-powstanie-tez-nowy-sezon-serialu-ktu-zastapi-pawla-krolikowskiego-w-rolu-kusego-91615.html> (dostęp 21.06.2021 r.)

Dziennikarstwo – podstawowe definicje

Dziennikarstwo zaczyna się tam, gdzie powstaje potrzeba przekazywania informacji. Jest to nieco uproszczona, jednocześnie precyzyjna definicja⁶. Z uwagi na właściwości dziennikarstwo nosi miano zawodu służebnego wobec społeczeństwa, ma mu umożliwić partycypację w debacie publicznej⁷. Prymarnym zadaniem dziennikarzy jest weryfikowanie przepływających wiadomości i dystrybuowanie ich poprzez ośrodki medialne. Tomasz Goban-Klas wskazuje, iż fundamentem każdej sieci społecznej jest system komunikowania, bez niego żadna struktura nie może istnieć i sprawnie funkcjonować⁸. Kardynalną zasadą rzetelnego dziennikarstwa jest umiejętność relacjonowania rzeczy w zgodzie z faktami, czyli obiektywizm, cecha niejednoznaczna i wielopoziomowa, ponieważ podmiot medialny zawsze podaje informacje, przepuszczając je przez filtr własnej świadomości⁹. Z czasem definicja dziennikarstwa uległa rozszerzeniu. Choć informowanie było i wciąż jest prymarną funkcją mediów, dziennikarstwo przybrało także format rozrywkowy. Najważniejszą jednak zmianą była społeczna aprobatą wobec wyrażania przez dziennikarzy swoich własnych myśli. Jednocześnie owa opiniotwórczość mediów, oprócz istotnie rosnącej wolności słowa na przestrzeni lat, przyniosła ze sobą także wiele negatywnych aspektów. Rynek medialny stał się intratną przestrzenią dla biznesu i polityki.

Mianem dziennikarza określa się nie tylko osoby przygotowujące i publikujące teksty, ale także te, które tworzą fotorelacje lub przekazują informacje za pomocą wideo¹⁰. Dziennikarz jest to osoba opracowująca, redagująca i tworząca materiały prasowe, zatrudniona, działająca na rzecz bądź z upoważnienia redakcji, jest pracownikiem etatowym, działa na zasadzie umowy o dzieło lub umowy zlecenie¹¹. Habitus dziennikarza ewoluuje. Zmienia się charakter profesji – z funkcji czysto informacyjnych, dziennikarstwo przyjmuje formę twórczości publicystycznej, rozrywkowej. Rozszerzyły się formaty, narzędzia, kanały dystrybucyjne. Wpływa na to przede wszystkim internet, który stał się wręcz bazowym emiterym danych, mamy zatem do czynienia z demokratyzacją użytkowej przestrzeni nadawczej. Sieć w czasach ponowoczesnych to *vox populi* – egalitarna platforma wymiany poglądów,

⁶ K. Wolny-Zmorzyński, A. Kaliszewski, W. Furman, *Gatunki Dziennikarskie*, Warszawa 2006, s. 13.

⁷ Z. Bajka, *Dziennikarstwo – służba, nie władza!*, „Wirtualne Media” z 28.10.2007 r., <http://blog.wirtualnemedi.pl/bajka-zbigniew/post/dziennikarstwo-sluzba-nie-wladza> (dostęp 4.06.2021).

⁸ T. Goban-Klas, *Powstanie i rozwój mediów: od malowideł naskalnych do multimedii*, Kraków 2001, s. 8.

⁹ K. Wolny-Zmorzyński, dz. cyt., s. 14; R. Leśniczak, *Dziennikarz i informacja – integralny model formacji dziennikarskiej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2011 nr 20, s. 183.

¹⁰ M. Kunczik, A. Zipfel, *Wprowadzenie do nauki o dziennikarstwie i komunikowaniu*, Warszawa 2000, s. 68.

¹¹ I. Dobosz, *Prawo prasowe*, Warszawa 2006, s. 77.

doświadczeń, inspiracji. Tak zwane nowe media wyznaczyły odmienny porządek i paradygmaty dyskursu publicznego. Świat dziennikarstwa zawodowego i amatorskiego interferuje, mamy do czynienia z profesjonalizacją dziennikarzy amatorskich i pauperyzacją jakości profesjonalistów. To rozproszenie wpływa na poziom społecznego zaufania, które stale maleje¹². Dziennikarz to już niekoniecznie osoba zatrudniona, często są to podmioty prowadzące własną działalność gospodarczą lub nawet dziennikarze obywatelscy¹³. Wszyscy jednak realizują analogiczne cele: informują, opiniują, budują swoją autorską tożsamość w medialnym świecie¹⁴. I dzieje się to na różnych poziomach: globalnym, krajowym, regionalnym. Zwłaszcza ten ostatni – kameralny, oparty jest na budowaniu wspólnoty bazującej na tożsamości lokalnej, wspólnocie celu i zainteresowań¹⁵. Ten poziom właśnie będzie poddany refleksji.

Charakterystyka mediów lokalnych

Filarem mediów lokalnych jest komunikacja lokalna, czyli przejaw życia społeczności, zapobiegający jej rozpadowi i dezorganizacji. Pielęgnując komunikację lokalną, społeczności wytwarzają i utrzymują swój własny system wartości, który później może być nośnikiem powstających mediów¹⁶. Jan Mądry analizował warunki niezbędne do powstania regionalnej, periodycznej prasy. Media lokalne rozwijały się najwcześniej w miejscach, które charakteryzowały się trzema wymienionymi niżej czynnikami procesu sprawczego, powstawały one:

¹² Prawie cztery osoby na dziesięć (38 proc.) na świecie twierdzą, że często lub czasem unikają czytania i oglądania wiadomości, co oznacza wzrost odsetka osób, które nie są zainteresowane informacjami o niemal 10 proc. od 2017 roku. Globalne badania zaufania społeczeństw Edelman Trust Barometer (w 2022 roku pod hasłem „Cykl nieufności”) realizowane w 27 państwach pokazują, że wskaźnik zaufania Trust Index, podobnie jak rok temu, wynosi globalnie 56 punktów. Proporcjonalnie maleje on. Zgodnie z założeniami badawczymi, o zaufaniu świadczy bowiem uzyskanie wyniku na poziomie minimum 60 procent. *Spada zaufanie do mediów. 38 proc. ludzi unika czytania i oglądania wiadomości [BADANIE]*, „Gazeta Prawna” z 15.06.2022 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8463100,zaufanie-do-mediow-polityka-covid-badanie-reuter-oksford.html>, (dostęp 24.12.2022).

¹³ M. Kaczmarczyk, *Lokalne dziennikarstwo obywatelskie*, „Regionalne Studia Polityczne Humanitas” 2010 nr 1, s. 59.

¹⁴ Przyjmuję trzy główne filary statusu dziennikarstwa obywatelskiego: 1. kreatorzy treści i ich dystrybutorzy są osobami niezajmującymi się zawodowo dziennikarstwem; 2. oddolność działań; 3. rozpowszechnianie treści niezależnie od mediów głównego nurtu (przy świadomości wzrostu zaangażowania koncernów medialnych). M. Więckiewicz, *Dziennikarstwo obywatelskie w wymiarze lokalnym: na przykładzie fanpage’a Olsztyn Żyje i serwisu internetowego Olsztyńska24*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 2013 nr 27, s. 546-547.

¹⁵ K. Jakubczyk, *Istota dziennikarstwa obywatelskiego w polskiej przestrzeni medialnej*, „Kultura-Media-Teologia”, 2020 nr 41, s. 62-82.

¹⁶ S. Michalczyk, *Media lokalne w systemie komunikowania*, Katowice 2000, s. 43.

1. na obszarach, gdzie istniał określony potencjał oświatowy i intelektualny, który rozstrzygał o poziomie i społecznej wartości realizowanego pisma periodycznego;
2. gdzie istniało zapotrzebowanie na druk periodyczny, poziom oświaty oraz możliwości odbiorcze danej społeczności lokalnej były dostatecznie duże, to rozstrzygało o charakterze i typie wydawanego pisma o jego trwałości;
3. gdzie istniały określone możliwości techniczno-poligraficzne¹⁷.

Z biegiem czasu wskazane czynniki uległy rozszerzeniu. Współczesne media lokalne nie składają się już wyłącznie z kolportażu pism periodycznych. Wraz z upływem czasu i rozwojem technologicznym powstały także lokalne stacje radiowe i telewizyjne oraz media osadzone w internecie. Niektóre z nich są przedłużeniem mediów działających także na szczeblu ogólnokrajowym, ale większość to ośrodki stworzone z czysto lokalnych pobudek. Atrybutem mediów lokalnych jest ich informacyjność. Kolejną funkcją jest integrowanie lokalnych społeczności, utrwalanie wspólnoty i sprawowanie kontroli nad władzami lokalnymi. Są one swego rodzaju platformą dla tego typu aktywności. Funkcji tej nie mogą sprawować pisma samorządowe lub inne media tworzone w części przez władzę. Podobnie jest z prasą kościelną, która posiada analogiczne predyspozycje¹⁸.

Emblematycznym okresem dla rozwoju prasy lokalnej były lata 90. XX w., przez wielu nazywane czasem jej odrodzenia¹⁹. Punktem zwrotnym była ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, która umożliwiła gminom wydawanie pism samorządowych. Twórcy nowych podmiotów na rynku wydawniczym kierowali się swego rodzaju euforią i przekonaniem o ogromnej roli prasy lokalnej w tworzeniu podstaw demokracji²⁰. W latach 1989-1991 powstało aż 615 pism lokalnych²¹. W tym czasie jednak wiele z nich tworzonych było ze względów politycznych, m.in. na potrzeby wyborów. Z biegiem czasu traciły na atrakcyjności i stopniowo znikwały z rynku²². Okres względnej stabilizacji nastąpił dopiero w roku 1993. Według danych szacunkowych pism lokalnych kolejno w 1996 r. było około 1,5 tys., w 2005 około 3 tys., w 2007 około 3,5 tys., a w 2011 r. około 3,5-4 tys. Cechą charakterystyczną prasy lokalnej po 1990 roku jest zróżnicowanie jej wydawców. Wśród nich wymienia się Komitety Obywatelskie, lokalne samorządy, osoby prywatne, stowarzyszenia czy

¹⁷ Tamże, s. 69.

¹⁸ Tamże, s. 14.

¹⁹ R. Kowalczyk, *Media lokalne w Polsce*, Poznań 2009, s. 16.

²⁰ T. Gałka, *Media lokalne w systemie medialnym III RP*, w: K. Pokorona-Ignatowicz (red.), *Polski system medialny 1989-2011*, Kraków 2013, s. 215.

²¹ R. Kowalczyk, dz. cyt., s. 17.

²² T. Mielczarek, *Monopol, pluralizm, koncentracja. Środki masowego komunikowania w Polsce w latach 1989-2006*, Warszawa 2007, s. 137.

parafie. W pierwszej dekadzie XXI wieku najwięcej tytułów znajdowało się w rękach samorządów prywatnych, przy czym uzależnienie prasy lokalnej od władz uniemożliwia realizowanie funkcji kontrolnej²³.

Sytuacja na rynku radiowym kształtowała się nieco inaczej, na początku lat 90. XX w. panował tam chaos. Dopiero uchwalona w grudniu 1992 r. ustawa o radiofonii i telewizji pozwoliła na reorganizację w eterze. Choć nowe prawo weszło w życie w marcu 1993 r., to dopiero rok później podjęto się tzw. pierwszego procesu koncesyjnego. Był to istotny moment dla niepublicznych rozgłośni lokalnych – przyznano wtedy aż 153 koncesje na nadawanie programu. Podczas tak zwanego pierwszego okresu koncesyjnego w latach 1994-2001 zarejestrowano około 250 nadawców lokalnych i regionalnych, z czego średnio 150 podjęło się aktywnej działalności²⁴. Drugi proces koncesyjny zakończył się w 1996 roku i przyniósł ponad 30 kolejnych zezwoleń na działalność ww. podmiotów. Co ważne, w latach 2000-2004 liczba samodzielnych koncesjonowanych stacji radiowych spadła o 36%, ich nadawcom ciężko było konkurować z ogólnokrajowymi sieciami radiowymi. Obecnie lokalne stacje radiowe można podzielić na dwie grupy: radio publiczne, czyli rozgłoszenie Polskiego Radia oraz radio niepubliczne²⁵. Oprócz nich wyróżnia się jednak także pozasieciowe rozgłoszenie radiowe, działające jako autonomiczne i niezależne podmioty gospodarcze. Wśród nich znajdują się radia niezależne rynkowo, radio kościoła rzymskokatolickiego, radio akademickie, radio innych wyznań lub mniejszości narodowych²⁶. Duży sektor obecnie stanowią także rozgłoszenie internetowe.

Analogicznie kształtowały się przemiany na rynku telewizji lokalnej. W tym kontekście najważniejsze były dwa procesy: uruchomienie regionalnych oddziałów TVP oraz pojawienie się niepublicznych stacji telewizyjnych – naziemnych i kablowych²⁷. W pierwszym procesie koncesyjnym Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji przyznała koncesje 13 stacjom lokalnym telewizji naziemnej. Dwie z nich nie podjęły się działalności, a pozostałe miały problemy finansowe i organizacyjne. Wtedy też 6 z nich zdecydowało się na zawarcie porozumienia i wspólne działanie na rynku reklamy²⁸. Według szacunków, w 2006 roku, na 363 pozwolenia nadawania odnotowano 222 podmioty emitujące programy lokalne²⁹. Do 2010 roku KRRiT przyznała łącznie 472 koncesje na nadawanie programu w sieciach kablowych³⁰. Z upływem

---

²³ T. Gałka, dz. cyt., s. 216.

²⁴ T. Mielczarek, dz. cyt., s. 263.

²⁵ T. Gałka, dz. cyt., s. 222.

²⁶ R. Kowalczyk, dz. cyt., s. 145.

²⁷ T. Gałka, dz. cyt., s. 228.

²⁸ T. Mielczarek, dz. cyt., s. 358.

²⁹ R. Kowalczyk, dz. cyt., s. 214-216.

³⁰ T. Gałka, dz. cyt., s. 231.

czasu najbardziej rozwinął się rynek lokalnej telewizji kablowej, większość sieci kablowych oferuje jednoczesny dostęp do telewizji, telefonii i internetu. Większość podmiotów nadających programy w telewizji kablowej jest własnością osób fizycznych i spółek z o.o., spółdzielni, samorządów terytorialnych oraz organizacji pozarządowych³¹. Często oglądalność lokalnej telewizji kablowej przewyższa oglądalność regionalnego programu TVP, poza redakcjami regionalnymi TVP. Spowodowane jest to prawdopodobnie wypełnianiem luki informacyjnej, której nie mogą zapewnić nadawcy ogólnopolscy³².

W domenie mediów lokalnych największą rolę odgrywa internet, zaczął on zastępować media tradycyjne, które same poddają się konwergencji i stopniowo przenoszą do sieci³³.

Charakterystyka gatunkowa serialu

Według *Słownika Typologii Medialnej* serial to najczęściej fabularna opowieść filmowa, która prezentowana jest w regularnych odstępach czasu. Przedstawia jedną historię w skończonej liczbie epizodów³⁴. Serial to jeden z najważniejszych gatunków telewizyjnych. Składają się na niego telenowełe, opery mydlane, telenowełe dokumentalne oraz fabularne serie i miniserie. Różni się od serii i programów tym, że każdy kolejny odcinek łączy się z poprzednim pewnego rodzaju związkiem przyczynowo-skutkowym. Telenowełe pomagają w pewien sposób zastąpić potrzeby społeczne i stwarzają poczucie przynależności do ukazywanego w nich środowiska, występuje tu zjawisko utożsamiania się z bohaterami. Większość seriali ma prospołeczny charakter, ukazują aktualne problemy życia społecznego i przełamują wiele tabu³⁵. Antropolog Waldemar Kuligowski podkreśla, że telenowełe zaspokajają odwieczną potrzebę podglądania innych. Określenia takie jak opera mydlana czy telenoweła zastępuje się nazwą serial obyczajowy. To obecnie najczęściej produkowany i oglądany gatunek w polskiej telewizji. Z połączenia serialu obyczajowego i serialu komediowego powstał także serial obyczajowo-komediowy. W przewadze ukazuje życie codzienne danej społeczności, składającej się ze stałych bohaterów. Nie zmienia się jednak periodiczność ukazywania się odcinków i tworzona przez nie całość³⁶.

³¹ Tamże, s. 214.

³² Tamże, s. 232.

³³ R. Kowalczyk, dz. cyt., s. 248.

³⁴ W. Pisarek, *Słownik terminologii medialnej*, Kraków, s. 194.

³⁵ W. Godzic, *Telewizja i jej gatunki po „Wielkim Bracie”*, Kraków 2004, s. 37-39.

³⁶ J. Melchior, *Wojna na serialu*, „Wprost” 2003 nr 37, s. 98-102.

Wprowadzenie do serialu

Ranczo to serial obyczajowo-komediowy, jego akcja toczy się w niewielkiej miejscowości – Wilkowyje, celnie określonej przez Małgorzatę Sadowską „everywsią”³⁷. Nagromadzenie różnorodnych postaci, kumulacja wydarzeń i kapitalny zabieg, mianowicie wprowadzenie postaci z zewnątrz w społeczność już zdefiniowaną, zaprogramowaną, stał się kanwą tasiemcowej narracji: „Lucy Wilska, Amerykanka polskiego pochodzenia odziedziczyła na podlaskiej wsi Wilkowyje stary dworek swoich przodków. Przyjeżdża do Polski z zamiarem wyremontowania go. Ludzie, z jakimi się spotyka, problemy, jakie przed nią stają i sytuacje, z jakimi musi sobie radzić, składają się na ironiczny a jednocześnie bardzo realistyczny obraz życia i mentalności wiejskiej społeczności. Lucy powoli wrasta w Wilkowyje, znajduje tu miłość i zakłada rodzinę. (...)Ważną rolę w życiu wioski odgrywają bracia bliźniacy: wójt Kozioł i proboszcz Kozioł oraz przedsiębiorcze kobiety – Hadziukowa, Więcławka, Solejukowa, Wioletka oraz gospodyni proboszcza Michałowa. Na drugim biegunie znalazła się „ławeczka” – grupa miejscowych pijaczków, którzy pod wpływem miejscowego wina nazywanego „mamrotem” bardzo celnie komentują polską rzeczywistość i życie w Wilkowyjach”³⁸. Tak *Ranczo* opisywane jest przez Telewizję Polską, drugiego po Studio A producenta serialu. Opis fabuły nie oddaje jednak wielowymiarowości tej ponadczasowej produkcji. Gatunkowo mamy do czynienia z satyrą obyczajową, ale także polityczną. Jest to przede wszystkim obraz polskiej popegeerowskiej wsi i peryferii, ujęty w sposób groteskowy. Historia Lucy, która przybyła do ojczyzny swoich przodków, jest swego rodzaju metaforą napływającego stopniowo do Polski zachodniego stylu życia, „fermentu obyczajowego”³⁹. Kolejnym wiodącym wątkiem jest relacja wójta i księdza – braci bliźniaków, czyli uniwersalna alegoria odwiecznej walki dobra ze złem. W jej tle, tak jak z przysłowiowej Puszczy Pandory, wydostaje się świat intryg, oszustw, korupcji, nepotyzmu, manipulacji, wszelkich plag.

Warto podkreślić, że *Ranczo* złamało wiele stereotypów, wiejska społeczność ujęta jest w dość ironiczny, tendencyjny sposób, postaci ewoluują, uciekają od schematu. Ich losy widz rejestruje na przestrzeni wszystkich serii, sekunduje wybranym bohaterom, jest sprawnie wciągnięty przez twórców w intrygę. W serialu dużą rolę odgrywa także przyłączenie Polski do Unii Europejskiej. Interesujący jest to obraz akcesji, stosunku wilkowyjskiej społeczności do niej, począwszy od sceptycyzmu, przez częściową, a potem całkowitą aprobatę. Wieś zmienia się, wchodzi w „erę nowoczesności”, obserwujemy mediatyzację społecznej przestrzeni. W tle

³⁷ M. Sadowska, *Everywieś*, „Przekrój” 2008 nr 01, s. 58-60.

³⁸ TVP VOD, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874#>, (dostęp 23.01.2022).

³⁹ E. Piotrowska, M. Lipecka, dz. cyt., s. 185.

serialowej narracji aktywny jest bohater zbiorowy – dziennikarze. Komentują, relacjonują, biorą udział w lokalnej debacie publicznej. Świat mediów staje się wątkiem wszechobecnym. Interesujący, godny analizy jest to obraz.

Media w Ranczo

Historia wilkowyjskich mediów wydaje się uniwersalna⁴⁰. W jej powstaniu zauważalny jest kontekst narodzin tzw. „czwartej władzy”, zdefiniowanej przez Edmunda Burke pod koniec XVIII wieku⁴¹. Jej prymarna rolą była funkcja kontrolna nad władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Dzieje się tak w perspektywie krajowej, w lokalnej zaś media stają w konfrontacji z podmiotami miejscowej władzy. Ta klasycznie dzierzona jest przez wójta i plebana, przez dwa niekwestionowane ośrodki władzy. Tak też rozpoczynają się koleje wilkowyjskiej „czwartej władzy”⁴².

Pierwsze czasopismo zainaugurował obdarzony estymą nauczyciel języka polskiego – Tomasz Witebski. Idea zyskała aprobatę władz gminy, wójt zdecydował się finansować gazetę, przede wszystkim z powodu prywatnych pobudek. Miała służyć jako narzędzie manipulacji oraz zabezpieczyć jego pozycję w obliczu pozyskującej sympatię mieszkańców Amerykanki. Redaktorowi Witebskiemu zależało jednak, by „Wieść Gminna” była niezależnym pismem. Pierwszy numer okazał się być ostatnim wolnym od cenzury. Witebski postanowił przeprowadzić sondę, a w niej zapytać mieszkańców o to, co chcieliby zmienić w gminie. Wszystkie zebrane odpowiedzi „uderzały” bezpośrednio w wójta. Tekst zatytułowany „Sąd Uliczny” pojawił się jako tzw. jedynka w debiutującym periodyku⁴³. Pismo trafiło do mieszkańców Wilkowyj, wywołując powszechną aprobatę. W efekcie wójt zdecydował się przejąć kontrolę nad treściami w „Wieści Gminnej”⁴⁴.

Drugi numer pisma był poświęcony procederowi nielegalnej utylizacji śmieci, którego autorką była gospodyni księdza. W konsekwencji, po konfrontacji na plebanii, redaktor Witebski zaproponował proboszczowi utworzenie drugiego, konkurencyjnego pisma o nazwie „Wieść Parafialna”. Został jednocześnie jego redaktorem naczelnym, a jego działalność utrzymywana była w tajemnicy przed wójtem. Proboszcz od samego początku był sceptycznie nastawiony do pomysłu utworzenia lokalnego pisma. Zmienił podejście po przeczytaniu pierwszego numeru. Tym samym miejscowość pozyskała dwa periodyki.

⁴⁰ Ranczopedia, <https://ranczo.fandom.com/wiki/Kategoria:Media>, (dostęp 1.03.2023).

⁴¹ A. Paczkowski, *Czwarta władza*, Warszawa 1973, s. 5.

⁴² *Ranczo*, S01E05, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874> (dostęp 28.04.2022). – Poszczególne odcinki w pracy oznaczane będą w formacie S[] – jako numer sezonu oraz E[] – jako numer odcinka danego sezonu.

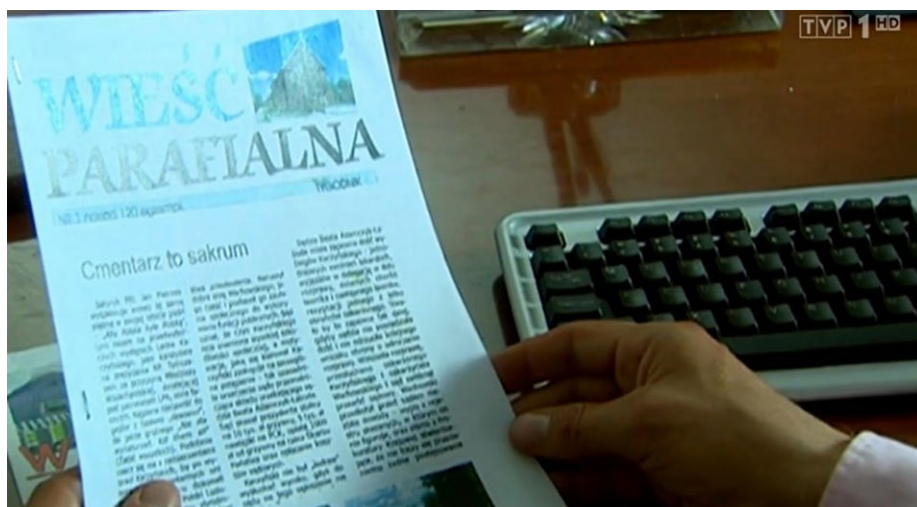
⁴³ *Ranczo*, S01E05, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874> (dostęp 28.04.2022).

⁴⁴ Tamże.

Fot. 1. „Wieść Gminna”, Ranczo So1 Eo6

Źródło ilustracji 1-9: TVP VOD, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

Fot. 2. „Wieść Parafialna”, Ranczo So1 Eo7

Z perspektywy Witebskiego nadzorowanie dwóch konkurencyjnych pism nie wydawało się niestosowne. Sprawnie odnalazł się w nowej roli. Przystał na prośbę Kusego (partnera Lucy), aby w pierwszym numerze „Wieści Parafialnej” umieścić fałszywą informację o dotacjach unijnych. Miało to pomóc Amerykance, która mierzyła się z problemami po artykule opublikowanym w „Wieści Gminnej”. Notatka pojawiła się w pierwszym wydaniu nowego pisma jako jedyna bez nadzoru, pozostałe treści przeszła cenzurę proboszcza. To samo stało się z trzecim numerem „Wieści Gminnej”, w pełni kontrolowanym przez wójta.

Wójt i proboszcz nie kryli irytacji po przeczytaniu numerów konkurencyjnych pism. Nastawiona sceptycznie gospodyni księdza postanowiła rozwiązać problem i ujawnić tożsamość redaktora „Wieści Parafialnej”, przekazując dane żonie wójta. Ten wpadł w szal i zdecydował się „wymierzyć sprawiedliwość siekierą”. Witebskiemu udało się uciec do kościoła, gdzie doszło do konfrontacji wójta z księdzem. Bracia porozumieli się i postanowili zakończyć działalność obu pism. Zawarli również umowę, zgodnie z którą nie utworzą już żadnych lokalnych mediów⁴⁵.

Zarówno „Wieść Gminna” jak i „Wieść Parafialna” powstały z oddolnej inicjatywy, nie można im jednak przypisać miana dziennikarstwa obywatelskiego. Warunkiem jest tu bowiem niezależność i samofinansowanie⁴⁶. Tymczasem „Wieść Gminna” stała się orężem wójta w relacjach ze społecznością lokalną. Analogię sytuacyjną znaleźć można w powstaniu „Wieści Parafialnej” pod egidą proboszcza. Łącznikiem obu był redaktor naczelny, początkowo rzetelny, z aspiracjami, wkrótce sprawnie wpisany w konfrontacyjną sytuację. Ta atrakcyjnie uknuta intryga filmowa jest przeniesieniem ciekawego zjawiska odnotowanego przez Daniela Hallina i Paolo Manciniego, tzw. „paralelizmu politycznego” (*political parallelism*). Jest to nieunikniona współzależność świata mediów i elit aktywnych w danym środowisku, poniekąd skazanych na wzajemne relacje w dobie postępującej mediatyzacji polityki⁴⁷. W przypadku serialu wiejską elitą określić można aktywnego nauczyciela – przedstawiciela mediów i w opozycji jego mocodawców: proboszcza i wójta. Jest to niejako przeniesienie małomiasteczkowego stanu, obraz rzeczywistości. Interesujące są w tym względzie rozważania Bogusławy Dobek-Ostrowskiej, która w odniesieniu do polskich realiów wskazuje na konieczność uwzględnienia odmiennej logiki działania obu stron. Ponieważ elity polityczne we wzajemnych relacjach kierują się logiką partyjną (wójt, proboszcz), zaś elity związane z mediami – logiką mediów⁴⁸. Te światy jednak płynnie przenikają się.

Po zamknięciu „Wieści Gminnej” i „Wieści Parafialnej” Witebski postanowił stworzyć trzecie, całkowicie niezależne pismo. Sprawował nad nim samodzielną kontrolę, uznając kanoniczną zasadę, że media winny mieć decydujący wpływ na tzw. agendę tematów, które są przedmiotem debat publicznych⁴⁹. „Głos Wilkowyjski” można

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ M. Kaczmarczyk, *Lokalne dziennikarstwo obywatelskie*, „Regionalne studia polityczne Humanitas” 2010 nr 1, s. 59-66; U. Doliwa, *Dziennikarstwo obywatelskie, czyli jakie?*, „Nowe Media” 2012 nr 3, s. 83.

⁴⁷ Z. Oniszczyk, *Mediatyzacja polityki i polityzacja mediów. Dwa wymiary wzajemnych relacji*, „Studia Medioznawcze” 2011 nr 4, s. 14-21.

⁴⁸ B. Dobek-Ostrowska, *Polski system medialny na rozdrożu. Media w polityce, polityka w mediach*, Wrocław 2011, s. 66.

⁴⁹ T. Goban-Klas, *Media: od „czwartej” do „pierwszej” władzy?*, Kraków 2005, s. 22.

określić zatem przykładem medium obywatelskiego⁵⁰. Wpisuje się on w kontekst zdefiniowanych powinności, obywatelskości, z uwagi na słuźenie interesowi publicznemu i tworzenie płaszczyzny debaty lokalnej – forum wymiany myśli, idei, ważnych z obywatelskiego punktu widzenia, kluczowych dla określonej społeczności – wspólnoty obywatelskiej⁵¹. Choć Witebski zamieszczał w nim reklamy, to zebrany z nich dochód przeznaczwał na druk kolejnych numerów. Pismo okazało się jednak nierentowne⁵².

Kolejny periodyk w Wilkowyjach to „Lustro Gminy”. Powstał po powrocie byłego sekretarza gminy Arkadiusza Czerepacha. Zaproponował on Witebskiemu współpracę i objęcie funkcji redaktora naczelnego w nowopowstałym koncernie medialnym⁵³. Gazeta okazała się być typowym brukowcem. Jej treści powstawały na podstawie zdjęć wykonanych przez piątkę zatrudnionych dzieci, które otrzymały sprzęt od Czerepacha. Fotografie były wryywane z kontekstu i opisywane sensacyjnymi tytułami. Zemsta Czerepacha na wójcie była wyznacznikiem jego medialnej działalności. Powstały łącznie trzy numery „Lustra Gminy”. Każdy z nich koncentrował się na domniemanym romansie wójta z księgową. Dwuznaczne zdjęcia i kontrowersyjne treści artykułów z perspektywy odbiorców była szalenie atrakcyjna⁵⁴. Ofiarą brukowca padali także pozostali mieszkańcy, cała wieś była pod ciągłą obserwacją aktywnych paparazzi. „Lustro Gminy” upadło wraz ucieczką Czerepacha⁵⁵. Pismo było formą dziennikarską wpisującą się w zjawisko tabloidyzacji mediów, klasyczną bulwarówką, z określonymi wyróżnikami: symplifikacją, sensacyjnością, emocjonalizacją, działaniem na szkodę społeczną, znamionowała wręcz upadek kultury medialnej⁵⁶.

Po upadku ostatniej lokalnej gazety, kilkakrotnie w serialu pojawiał się także tygodnik „Opinie”. Pismo w latach 2010-2016 rzeczywiście istniało w Radzynie Podlaskim⁵⁷. Ostatnim periodykiem w serialu były „Super Fakty”, swoją redakcją miały w Warszawie⁵⁸. Nie wiadomo dokładnie, jakie treści były publikowane. Z fabuły oraz z wydruków znajdujących się na ścianie gabinetu redaktora naczelnego można

⁵⁰ *Ranczo*, S01E08, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁵¹ M. Kaczmarczyk, dz. cyt., s. 59-66, U. Doliwa, dz. cyt., s.83.

⁵² *Ranczo*, S03E02, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁵³ Tamże.

⁵⁴ *Ranczo*, S03E04, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁵⁵ *Ranczo*, S03E05, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁵⁶ M. Palczewski, *Media jako czwarta władza. Mit czy rzeczywistość*, „Graszewicz.com Media Komunikacja, Kultura”, Wrocław 2017, s. 352.

⁵⁷ R. Horbaczewski, *W Radzynie Podlaskim zadebiutował tygodnik "Opinie"*, „Press” z 10.09.2010 r., <https://www.press.pl/tresc/22584,w-radzynie-podlaskim-zadebiutowal-tygodnik-%E2%80%9DOpinie%E2%80%9D>, (dostęp 28.04.2022).

⁵⁸ *Ranczo*, S09E06, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

Fot. 3. „Lustro Gminy”, Ranczo So3 Eo4

Fot. 4. Gabinet redaktora naczelnego „Super Faktów”, Ranczo So9 Eo6

wywnioskować, że była ona ogólnopolskim brukowcem. Prawdopodobnie autorzy scenariusza nawiązywali do tytułów dwóch działających tabloidów: „Faktu” i „Super Expressu”.

W skład koncernu medialnego Arkadiusza Czerepacha wchodziło także „Radio Wilkowyje”. Funkcję redaktora naczelnego i spikera pełnił wszechobecny Tomasz Witebski. Informacje na antenie przekazywała także córka wójta, Klaudia Koziół. Hasłem radiostacji było: „Tu wasze Radio Wilkowyje. Trzymamy rękę na pulsie,

przez całą dobę”⁵⁹. Był to więc, w prymarnym rozumieniu, klasyczny środek oddziaływania masowego⁶⁰. Rozgłośnia posiadała siedzibę, nowoczesny sprzęt, nadawała na terenie całej miejscowości. Było to zatem klasyczne radio lokalne, które służyć winno odradzaniu, umacnianiu tożsamości regionalnej, lokalnej, odnowieniu wspólnot, aktywizacji społecznej i tworzeniu możliwości dla nowych inicjatyw społecznych, kulturalnych⁶¹. Można zaryzykować twierdzenie, że była to także niekomercyjna inicjatywa radiowa stworzona na rzecz społeczności, zatem radio społeczne⁶².

W praktyce aktywność wpisana była w nieco bardziej użytkowy profil. Mieszkańcy otrzymali w prezencie darmowe radiodbiorniki⁶³. Nie był to jednak gest dobrej woli – celem Czerepacha było zbieranie informacji. Zamontowano więc podsłuchy w urządzeniach. W ten sposób gromadzono treści i je dystrybuowano. Były to informacje sensacyjne, wzbudzające emocje, często przedstawianie zaraz po wydarzeniu, co wprowadzało mieszkańców Wilkowyj w zakłopotanie i budowało atmosferę strachu. Głównym zadaniem radiostacji miało być skompromitowanie wójta. Podsłuchy zamontowane w jego radiodbiorniku były stale kontrolowane. Radio relacjonowało na żywo najnowsze doniesienia z jego rozmów z żoną oraz spraw omawianych w urzędzie gminy. Monitorowany na bieżąco był także podsłuch zamontowany na plebanii. Radio skupiało się na kontrolowaniu lokalnej władzy, służyło jednak partykularnym interesom nadawcy, wbrew zasadom Dziennikarskiego Kodeksu Obyczajowego – Kodeksu Etyki Dziennikarskiej SDP i kanonicznej zasadzie, która wskazuje, że: „W zbieraniu materiałów nie wolno posługiwać się metodami sprzecznymi z prawem i nagannymi etycznie; ukryta kamera i mikrofon czy podsłuch telefoniczny są dopuszczalne wyłącznie w przypadku dziennikarstwa śledczego, tj. tropienia w imię dobra publicznego – za wiedzą i zgodą przełożonych – zbrodni, korupcji czy nadużycia władzy”⁶⁴. Choć poniekąd intencje serialowego nadawcy pokrywają się z drugą częścią zasady, ponieważ korupcja była cechą znamionującą działania wójta.

„Radio Wilkowyje” miało uporządkowaną ramówkę, nadawało *Wiadomości poranne*, *Wiadomości południowe* oraz *Z ostatniej chwili*. Każda audycja prowadzona była przez Klaudię Kozioł – córkę wójta – oraz Tomasza Witebskiego. Objął

⁵⁹ *Ranczo*, S03E03, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁶⁰ M. Lakomy, *Rynek radiowy w Polsce*. Kraków 2012, s. 46 i nast.

⁶¹ S. Jędrzejewski, *Radio w komunikacji społecznej. Rola i tendencje rozwojowe*, Warszawa 2003, s. 93-94.

⁶² U. Doliwa, *Radio społeczne, trzeci obok publicznego i komercyjnego sektor radiowy*, Olsztyn 2016, s. 23.

⁶³ *Ranczo*, S03E03, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁶⁴ SDP, Kodeks Etyki Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, <https://sdp.pl/o-sdp/dokumenty/kodeks-etyki-sdp/>, (dostęp 8.06.2021).

Fot. 5. Siedziba „Radio Wilkowyje”, Ranczo So3 Eo3

on funkcję redaktora naczelnego, nie posiadał jednak siły sprawczej. O tym, co miało pojawić się na antenie, decydował prezes Czerepach. Kres istnienia rozgłośni był związany z wykryciem podsłuchu⁶⁵.

W dziesiątym odcinku serii trzeciej doszło do reaktywacji rozgłośni pod nazwą „Nowe Radio Wilkowyje”. Decyzję podjęli wspólnie wójt i proboszcz. Nie chcieli bowiem, aby nowy wikary urzeczywistnił swój pomysł radia katolickiego. Właścicielem rozgłośni został Tomasz Witebski. Radio działało w tym samym miejscu i na tym samym sprzęcie – już bez podsłuchów⁶⁶. Na antenie debiutowała wówczas audycja wpisana w nurt interwencji społecznej *Zrozumieć kobietę*, czyli wywiady z odnoszącymi sukcesy mieszkankami Wilkowyj, o osobistym charakterze, oddziałujące antenowo i pozaantenowo⁶⁷. W późniejszych sezonach „Nowe Radio Wilkowyje” transmitowało głównie dźwięk z programów telewizji internetowej.

Podczas nieobecności redaktora naczelnego, kontrolę nad wilkowyjskimi mediami przejmowało małżeństwo Jola i Patryk Pietrek⁶⁸. W tym czasie radio nadawało komunikaty o charakterze kroniki kryminalnej, związane z aresztowaniem Lucy Wilskiej, pełniącej funkcję wójta. Wilkowyje „zeszły wtedy do podziemia”. Z głośników umieszczonych pod sklepem, w centralnym punkcie wsi, ostrzegano szyfrem o zbliżających się patrolach policji, o „dwóch niebieskich pelikanach”⁶⁹. Z fabuły serialu można wywnioskować, że audycje w radiu prowadzone

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ *Ranczo*, S03E10, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁶⁷ *Ranczo*, S03E11, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁶⁸ *Ranczo*, S07E09, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁶⁹ *Ranczo*, S07E11, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

były regularnie. Radiostacja transmitowała także reklamy, które stanowiły źródło zarobku spikerów – najpierw Witebskiego, potem Pietrków. „Nowe Radio Wilkowyje” pod nieobecność Witebskiego ewoluowało, z radia niemal profesjonalnego stało się formatem teatralnym, infoteinmentowym. Małżeństwo Pietrków to egzemplifikacja stereotypowych mieszkańców wsi. Podczas audycji usłyszeć można było charakterystyczną gwarę, prezenterzy zdecydowanie umiarkowanie przywiązywali wagę do poprawności językowej.

Można przyjąć, że serialowa rozgłośnia miała charakter partycypacyjny i jest to swojego rodzaju fundament radia społecznego, z uwagi na zaangażowanie strukturalne, czyli na poziomie zarządzania, organizacji produkcji i aktywności stricte dziennikarskiej⁷⁰. Taki format ma charakter egalitarny, wspólnotowy, społeczność Wilkowyj wkomponowywała się w emitowany program. I tak w ósmym sezonie serialu Patryk Pietrek postanowił zaprosić do siedziby radia swoich kolegów z tzw. ławeczki⁷¹. Interesującym przykładem jest także program *Wybacz mnie*. Transmitowany był zarówno w telewizji internetowej, jak i za pośrednictwem radia⁷².

Radio straciło na wartości w momencie powstania telewizji internetowej, która uruchomiona została po raz kolejny z inicjatywy Arkadiusza Czerepacha⁷³. W tym czasie w Wilkowyjach doszło do rewolucji technologicznej – każdy z mieszkańców otrzymał sprzęt komputerowy oraz dostęp do szerokopasmowego internetu. W ten sposób narodził się pomysł internetowej telewizji, która w założeniu miałaby posłużyć jako machina propagandowa przed zbliżającymi się wyborami. Była więc podmiotem, który ma za cel przede wszystkim wzmoczoną mobilizację, zwłaszcza w okresach kumulacji określonych idei. Badacz mediów Andrzej Kozieł porównuje tę figurę do „pasa transmisyjnego” działającego w prostej linii od władz do społeczeństwa, władza jawić się miała jako jedyny autorytet⁷⁴.

W serialu narracja ma charakter linearny, media pojawiają się chronologicznie, analogicznie do procesu dziejowego, do rozwoju technologii. Jednocześnie ma miejsce cykliczność wątków, pewnego rodzaju zapętlenie epizodyczne głównych postaci. Ponownie „wilkowyjski potentat medialny” Czerepach składa propozycję poprowadzenia telewizji internetowej Witebskiemu. Ta zamierzona cykliczność wpisuje się poniekąd w nurt *slow cinema*, koncepcji opartej na opisywaniu zwykłych zdarzeń, codzienności, nieco nurzącej, a jednocześnie łatwo przyswajalnej atrakcyjnej

⁷⁰ U. Doliwa, *Radio społeczne...*, dz. cyt., s. 58-59.

⁷¹ *Ranczo*, S08E01, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁷² *Ranczo*, S08E03, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁷³ *Ranczo*, S04E06, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁷⁴ A. Kozieł, *Prasa w latach 1944-1989*, w: D. Grzelewska (red.), *Prasa Radio i Telewizja w Polsce. Zarys Dziejów*, Warszawa 2001, s. 154.

Fot. 6. Audycja Patryka Pietrka z kolegami, Ranczo So8 Eo1

Fot. 7. Otwarcie „Internetowej Telewizji Wilkowyje”, Ranczo So4 Eo8

z perspektywy odbiorcy⁷⁵. Działalność nowego medium rozpoczyna się od transmisji uroczystego otwarcia, oczywiście w obecności proboszcza⁷⁶.

Mieszkańcy wsi przyjęli „Internetową Telewizję Wilkowyje” z zadowoleniem. Okazała się ona przestrzenią nader użytkową, niedługo po jej uruchomieniu do wsi przyjechała mafia. Mieszkańcy nie dali się jednak zastraszyć, w centrum

⁷⁵ T. de Luca, J.N. Barradas, *Slow Cinema*, Edinburgh 2016, s. 1.

⁷⁶ *Ranczo*, S04E08, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

miejsowości doszło do niebezpiecznego starcia, które Witebski relacjonował na żywo w sieci⁷⁷.

Punktem zwrotnym w działalności internetowej telewizji była debata pomiędzy Pawłem Koziołem a Lucy Wilską, czyli kandydatami na wójta. Mieszkańcy mogli oglądać jej transmisję na dużym ekranie w lokalnej restauracji. Podczas programu doszło jednak do skandalu. Starający się o reelekcję Kozioł zarzucił Amerykance kradzież ogromnej sumy pieniędzy. Fakt, że debatę oglądał niemal każdy mieszkaniec Wilkowyj, wpłynął na nastroje przedwyborcze⁷⁸.

Wraz z telewizją internetową powstało także forum, na którym społeczność mogła dzielić się swoimi przemyśleniami. Właśnie tam Czerepach i wójt zorganizowali zmasowany atak na Lucy Wilską, zaś Witebski realizował sondaże przedwyborcze z myślą o pomocy Amerykance. Pozwolił jej także wydać oświadczenie o pieniądzach, które transmitowane było na żywo⁷⁹. Mamy więc do czynienia z przeniesieniem interesującego zjawiska – walki, wojny informacyjnej. Czyli aktywności podjętej w celu osiągnięcia dominacji i deprecjacji przeciwnika, negatywnej kooperacji, gdzie każdemu działaniu jednej strony przyporządkowane jest działanie antagonistyczne strony drugiej. Celem jest tu zdobycie, zakłócenie i obrona informacji⁸⁰.

„Internetowa Telewizja Wilkowyje” stała się również platformą do transmitowania spotów wyborczych. Transmitowała również kolejną debatę wyborczą. Tym razem pomiędzy Fabianem Dudą i Krystyną Więclawską. Program został jednak przerwany z powodu nagłego odcięcia prądu⁸¹.

Telewizja internetowa miała także konteksty prospołeczne, sytuujące ją w sferze mediów obywatelskich. W szóstym sezonie przybrana córka Lucy Wilskiego i Jakuba Kusego, Kinga, poprosiła Witebskiego o możliwość poprowadzenia własnego programu. Tematyka miała skupiać się na edukacji, krytykowała system szkolnictwa, używając przy tym nieodpowiedniego słownictwa. Dyrektorka lokalnej szkoły podjęła próbę krytyki dziennikarki. Nie przyniosło to jednak oczekiwanych rezultatów. Ostatecznie, kontrowersyjny program dał początek rewolucji oświatowej w Wilkowyjach⁸². W tej aktywności można dostrzec klasyczną rolę dziennikarstwa, jego funkcję interwencyjną, powinność wręcz prymarna.

Na podstawie analizy serialu nie udało się ustalić, czy program nadawany był regularnie oraz co znajdowało się w stałej ramówce. Na pewno pojawiały się reklamy, transmitowane były również lokalne wiadomości. W ostatnich odcinkach serialu

---

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ *Ranczo*, S04E10, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁷⁹ *Ranczo*, S04E11-S04E12, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁸⁰ L. Ciborowski, *Walka informacyjna*, Toruń 1999, s. 187.

⁸¹ *Ranczo*, S09E12, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

⁸² *Ranczo*, S06E02, <https://vod.tvp.pl/website/ranczo,1667874>, (dostęp 28.04.2022).

Fot. 8. Debata przedwyborcza, Ranczo So4 E10

Fot. 9. Oświadczenie Lucy w „Internetowej Telewizji Wilkowyje”, Ranczo So4 E11

w „Internetowej Telewizji Wilkowyje” doszło do alegorycznej i ostatecznej walki „dobra ze złem”. Zwaśnieni bracia bliźniacy nie potrafili porozmawiać jednak twarzą w twarz i kontaktowali się za pomocą nagrań emitowanych przez Witebskiego. Ten konfrontacyjny format wydaje się w ujęciu medialnym powszechny.

Zakończenie

Media lokalne są kapitałem samym w sobie, winny posiadać rolę integracyjną, aktywizującą. Są one także atrakcyjną przestrzenią do realizacji złych praktyk. I widać to także w serialu *Ranczo*. W swojej teorii władzy Michel Foucault wskazywał, że

władza i wiedza są zasadniczo ze sobą powiązane i tworzą kategorię jednorodną: „władza-wiedza”⁸³. By badać systemy wiedzy wprowadził pojęcie dyskursu, który stanowi jednocześnie system władzy, narzuca pewnej grupie jednostek jakąś definicję prawdy i fałszu, czy dobra i zła⁸⁴. Zatem sprawnie zaprojektowany dyskurs wyprze inne bądź zostaną one zmarginalizowane. Jest to interesująca koncepcja, która znajduje odzwierciedlenie w rzeczywistości, ale także w jej odbiciu serialowym, w *Ranczo*. Idea Foucaulta ma przełożenie także na funkcjonowanie mediów, na ich charakter, oddziaływanie, genezę powstania, na ich miękki determinizm, czyli aranżowanie warunków w celu osiągnięcia określonego efektu, często pod dyktando władzy⁸⁵. Wilkowyjskie media choć tworzone z myślą o służbie społeczeństwu, szybko stawały się narzędziem, polityczną bronią. Jak się ma do tego budowanie społeczności obywatelskiej, gdy partykularne interesy decydentów stoją w opozycji? Trudno to wyważyć. Niemniej należy dostrzec w filmowym obrazie liczne konteksty prospołeczne i postawy wyrażające się w aktywności, zaangażowaniu, odpowiedzialności obywatelskiej. Te cechy są zauważalne u wilkowyjskich dziennikarzy. W powstających i ewoluujących mediach dostrzec także można wszelkie zagrożenia funkcjonujące w realnym świecie ich polityzację, komercjalizację i tabloidyzację⁸⁶. Precyzyjny, choć nieco wyostrozony jest to obraz – samoopis kultury, atrakcyjny i łatwy w identyfikacji z perspektywy odbiorcy. Stąd być może popularność serialu, którego drugie życie rozpoczęło się w grudniu 2020 roku, kiedy to wszystkie sezony udostępniono w serwisie streamingowym Netflix. Ponadto serial jest emitowany cały czas na antenach tematycznych TVP, w serwisie VOD. Pomimo upływu lat liczba fanów serialu nie ulega redukcji. Choć mogłoby się wydawać, że tego rodzaju format nie przypadnie do gustu młodym widzom, to właśnie oni tworzą obecnie największy *fanbase* serialu. Dowodem na to jest facebookowa grupa „Ranczawka”, która zrzesza ponad 30 tysięcy członków⁸⁷.

Bibliografia

- Bajka Z., *Dziennikarstwo – służba, nie władza!*, <http://blog.wirtualnemedial.pl/bajka-zbigniew/post/dziennikarstwo-sluzba-nie-wladza>.
- Ciborowski L., *Walka informacyjna*, Toruń 1999.
- Citkowska-Kimla A., *Władza i wiedza postmodernizm, Michel Foucault i sofistyka*, w: (red.) D. Pietrzyk-Reeves, *Pytania współczesnej filozofii polityki*, Kraków 2007.
- de Luca T., Barradas J. N., *Slow Cinema*, Edinburgh 2016.

⁸³ M. Foucault, *Archeologia wiedzy*, Warszawa 1977, s. 77.

⁸⁴ A. Citkowska-Kimla, *Władza i wiedza postmodernizm, Michel Foucault i sofistyka*, w: D. Pietrzyk-Reeves (red.), *Pytania współczesnej filozofii polityki*, Kraków 2007, s. 230.

⁸⁵ P. Levinson, *Miękkie ostrze*, Warszawa 1999, s. 19-20

⁸⁶ M. Palczewski, dz. cyt., s. 352.

⁸⁷ Grupa „Ranczawka”, <https://www.facebook.com/groups/ranczawka/about/>, (dostęp 2.04.2022).

- Demby Ł., *Polska Wojciecha Adamczyka: Ranczo i Dziewczyny ze Lwowa*, „Czas Kultury”, 1/2018.
- Dobek-Ostrowska B., *Polski system medialny na rozdrożu. Media w polityce, polityka w mediach*, Wrocław 2011.
- Dobosz I., *Prawo prasowe*, Warszawa 2006.
- Doliwa U., *Dziennikarstwo obywatelskie, czyli jakie?*, „Nowe Media” 2012 nr 3.
- Doliwa U., *Radio społeczne, trzeci obok publicznego i komercyjnego sektor radiowy*, Olsztyn 2016.
- Dziennikarski Kodeks Obyczajowy*, <http://www.dziennikarzerp.pl/wpcontent/uploads/2010/06/kodeks.pdf> (dostęp 8.06.2021r.).
- Filas R., *Dwadzieścia lat przemian polskich mediów (1989–2009) w ujęciu periodycznym*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2010 nr 3–4.
- Foucault M., *Archeologia wiedzy*, Warszawa 1977.
- Gałka T., *Media lokalne w systemie medialnym III RP*, w: (red.) K. Pokorona-Ignatowicz, *Polski system medialny 1989-2011*, Kraków 2013.
- Goban-Klas T., *Media: od „czwartej” do „pierwszej” władzy?*, Kraków 2005.
- Goban-Klas T., *Powstanie i rozwój mediów: od malowideł naskalnych do multimedii*, Kraków 2001.
- Godzic W., *Telewizja i jej gatunki po „Wielkim Bracie”*, Kraków 2004.
- Horbaczewski R., W Radzynie Podlaskim zadebiutował tygodnik „Opinie”, „Press” z 10.09.2010 r., <https://www.press.pl/tresc/22584,w-radzynie-podlaskim-zadebiutowal-tygodnik-%E2%80%99Dopinie%E2%80%99D> (dostęp 28.04.2022r.).
- IPSOS GLOBAL ADVISOR, *Trust in Media*, 2019, <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2019-06/global-advisor-trust-in-media-2019.pdf> (dostęp 8.06.2021).
- Jędrzejewski S., *Radio w komunikacji społecznej. Rola i tendencje rozwojowe*, Warszawa 2003.
- Kaczmarczyk M., *Lokalne dziennikarstwo obywatelskie*, „Regionalne Studia Polityczne Humanitas”, 2010 nr 1.
- Kowalczyk R., *Media lokalne w Polsce*, Poznań 2009.
- Kozieł A., *Prasa w latach 1944 -1989*, w: (red.) D. Grzelewska, *Prasa Radio i Telewizja w Polsce. Zarys Dziejów*, Warszawa 2001.
- Kucznik M., Zipfel A., *Wprowadzenie do nauki o dziennikarstwie i komunikowaniu*, Warszawa 2000.
- Lakomy M., *Rynek radiowy w Polsce*. Kraków 2012.
- Levinson P., *Miękkie ostrze*, Warszawa 1999.
- Leśniczak R., *Dziennikarz i informacja – integralny model formacji dziennikarskiej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2011 nr 20.
- Melchior J., *Wojna na seriale*, „Wprost”, 2003 nr 37.
- Michalczyk S., *Media lokalne w systemie komunikowania*, Katowice 2000.
- Mielczarek T., *Monopol, pluralizm, koncentracja. Środki masowego komunikowania w Polsce w latach 1989–2006*, Warszawa 2007.
- Niedek A., I. Nyc, „Ranczo” na żywo „Wprost” 2009 nr 19.
- Oniszczyk Z., *Mediatyzacja polityki i polityzacja mediów. Dwa wymiary wzajemnych relacji*, „Studia Medioznawcze” 2011 nr 4.
- Paczkowski A., *Czwarta władza*, Warszawa 1973.
- Palczewski M., *Media jako czwarta władza. Mit czy rzeczywistość*, „Graszewicz.com Media Komunikacja, Kultura”, Wrocław 2017.
- Piotrowska E., M. Lipeczka, „Ranczo”. *Kulisy serialu wszech czasów*, Warszawa 2016.
- Pisarek W., *Słownik terminologii medialnej*, Kraków 2006.
- Połański K., „Ranczo. Zemsta wiedźm”. *Scenariusz do filmowej kontynuacji „Rancza” gotowy! Powstanie też nowy sezon serialu? Kto zastąpi Pawła Królikowskiego w roli Kusego?*, „Telemagazyn” z 3.06.2021 r., <https://www.telemagazyn.pl/artykuly/ranczo-zemsta-wiedzm-scenariusz-do-filmowej-kontynuacji-rancza-gotowy-powstanie-tez-nowy-sezon-serialu-kto-zastapi-pawla-krolikowskiego-w-rolu-kusego-91615.html> (dostęp 21.06.2021 r.)

Sadowska M., *Everywieś „Przekrój”*, 2008 nr 1.

Spada zaufanie do mediów. 38 proc. ludzi unika czytania i oglądania wiadomości [BADANIE], „Gazeta Prawna” z 15.06.2022 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8463100,zaufanie-do-mediow-polityka-covid-badanie-reuter-oxford.html> (dostęp 24.12.2022r.).

Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich, <https://sdp.pl/o-sdp/> (dostęp 8.06.2021r.).

Szacka B., *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2003.

Szynol A., *Funkcje mediów lokalnych w teorii i praktyce*, (w:) „Dziennikarstwo i Media”, nr 3, 2012.

Więckiewicz M., *Dziennikarstwo obywatelskie w wymiarze lokalnym: na przykładzie fanpage’a Olsztyn Żyje i serwisu internetowego Olsztyńska24*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 2013 nr 27.

Wolny-Zmorzyński K., Kaliszewski A., Furman W., *Gatunki Dziennikarskie*, Warszawa 2006.

Biogramy autorów

Magdalena Szydłowska – adiunkt w Instytucie Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, dziennikarka radiowa, związana z rozgłośnią regionalną Polskiego Radia w latach:1993 – 2016. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół radiofonii, historii radia ze szczególnym uwzględnieniem radia regionalnego, a także gatunków radiowych. Opiekunko Radiowego Koła Naukowego „Eter”. twórczyni audycji „Recepta na reportaż” emitowanej w studenckim radiu UWM FM.

Paulina Szczepańska – studentka drugiego roku studiów magisterskich uzupełniających na kierunku Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej w Olsztynie. Członkini Radiowego Koła Naukowego „Eter”. Współautorka audycji „Recepta na reportaż” emitowanej w studenckim radiu UWM FM.